

Οξυγονο

ΕΙΚΟΝΕΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 5½ - ΔΡΑΧΜΕΣ 1200 - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 199

ΗΦΑΙΣΤΕΙΑ
ΤΟ ΠΙΟ ΑΓΡΙΟ
ΞΕΣΠΑΣΜΑ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΜΕΤΕΩΡΑ

ΙΝΔΙΑΝΟΙ ΧΙΛΗΣ

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ

GALAPAGOS

ΝΕΠΑΛ • ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΑ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ • ΤΟ ΤΡΕΝΑΚΙ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ
ΚΟΡΑΛΛΙΑ: ΓΚΑΛΕΡΙ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕ ΠΟΛΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟ • ΠΑΣΧΑ ΣΤΟ ΛΕΩΝΙΔΙΟ

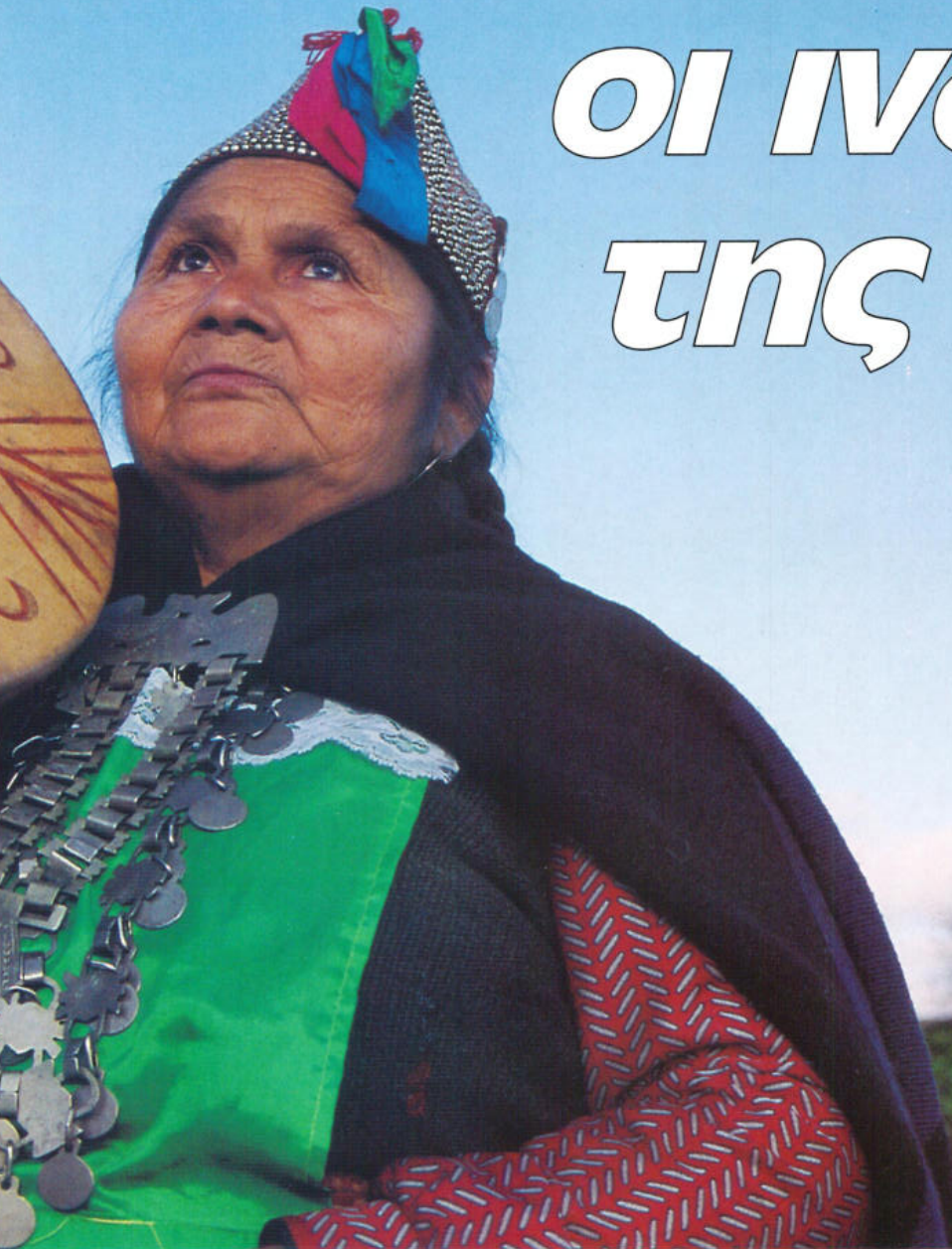
Σήμερα οι περισσότερες φυλές έχουν εκλείψει. Αλλά και όσες κατάφεραν να επιζήσουν, κουβαλούν μια κληρονομιά απίστευτης ομορφιάς, που όμως δύσκολα μπορούν να κρατούν ακόμη ανεπηρέαστη από τον "έξω κόσμο". Την κληρονομιά των Άνδεων. Των Ινδιάνων της Χιλής.

ΚΕΙΜΕΝΟ
Γιάννης Ψιλάκης
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΟΙ ΙΝΔΙΆΝΟΙ της Χιλής

Όταν οι Ευρωπαίοι έφτασαν, ανύποπτοι, τον 16ο αιώνα στον τόπο που σήμερα ονομάζεται Χιλή, αντιμετώπισαν την παρουσία πολυάριθμων ντόπιων ιθαγενών. Ακόμη και μεταξύ τους, οι κουλτούρες, τα έθιμα και οι οικονομίες διέφεραν ριζικά, ενώ πολλοί προηγούνταν χρονικά από τους γειτονικούς Ίνκας του Περού. Στα φαράγγια του έρημου βορρά, οι ινδιάνοι Αημάρα -μια από τις μεγαλύτερες φυλές της Λατινικής Αμερικής, κάτοικοι επίσης του Περού και της Βολιβίας- καλλιεργούσαν αραβόσιτο σε εγκάρσιες πεδιάδες, οι οποίες αρδρευόνταν από τα ποτάμια που κατέβαιναν από τα βουνά των Άνδεων. Στα υψώματα φύτευαν πατάτες και φρόντιζαν κοπάδια λάμας και άλπακας. Νότια των Αημάρα, στη σημερινή Κεντρική Κοιλάδα, στην περιφέρεια των Λιμνών και στα νότια δάση της Χιλής, οι ινδιάνοι Μαπούτσε αντιστάθηκαν επίμονα στις εισβολές από το βορρά και στάθηκε αδύνατο να κατακτηθούν. Νότια της ηπειρωτικής Χιλής, πολυάριθμοι μικροί πληθυσμοί ινδιάνων

συντηρούνταν και επιβίωσαν με το κυνήγι και την αλιεία. Οι Τσόνο, οι Καουασκάρ, οι Τεχουέλτσε, οι Γιάμανα, οι Όνας... Όλοι αυτοί οι λαοί απέφευγαν για αιώνες την επαφή με τους Ευρωπαίους, μη θέλοντας να γίνουν κομμάτι μιας άλλης, "στημένης" κοινωνίας. Δεν ήταν παρά στο τέλος του 19ου αιώνα που η παρουσία των Ευρωπαίων έγινε μόνιμη πέρα από τον ποταμό Μπίο-Μπίο.

Σήμερα οι περισσότερες φυλές έχουν εκλείψει. Αλλά και όσες κατάφεραν να επιζήσουν, κουβαλούν μια κληρονομιά απίστευτης ομορφιάς που όμως δύσκολα μπορούν να κρατούν ακόμη ανεπηρέαστη από τον "έξω κόσμο". Την κληρονομιά των Άνδεων. Των Ινδιάνων της Χιλής.

Η φυγή των Αημάρα. Οι Βόρειοι.

Αναπνέεις βαριά και αισθάνεσαι πως το οξυγόνο δεν είναι αρκετό. Τα μάτια σου συχνά είναι κατακόκκινα και τα νιώθεις πολύ βαριά.

Η καρδιά σου χτυπάει γρήγορα. Οι ασπρίνες "υποκλίνονται" στον πονοκέφαλο. Είναι τα συνηθή συμπτώματα της νόσου A.M.S. (Acute Mountain Sickness - Οξεία Νόσος των Βουνών). Σκύβω το κεφάλι μου πάνω από την κούπα με το τσάι και εισπνέω τις αναθυμιάσεις του βοτάνου "τσατσάκομα". Οι ινδιάνοι Αημάρα στις Άνδεις χρησιμοποιούν το ντόπιο αυτό βότανο, όπως επίσης και φύλλα κόκας, προκειμένου να κατευνάσουν τα συμπτώματα της "νόσου" που προκαλείται από το υψόμετρο.

Βρισκόμαστε στα 4.200 μέτρα των Χιλιανών Άνδεων στο χωριό Πούτρε. Οικογένειες "Μεστίσος" και Αημάρα που εμπορεύονται μάλλινα, διαπραγματεύονται τα διάφορα είδη στο υπαίθριο παζάρι, ενώ όλα συμβαίνουν μέσα σε μία απροσδόκητη ατμόσφαιρα ησυχίας.

Οι άνθρωποι των υψιπέδων διαχωρίζονται μεταξύ τους σε γνήσιους ινδιάνους και μη, τους οποίους αποκαλούν "Μεστίσος" γιατί έχουν μέσα τους και ευρωπαϊκό αίμα. Η περιοχή στην οποία βρισκόμαστε είναι μέρος του ε-

Οι φυηές Αημάρα και Μαπούτσε ζουν με την αγωνία να μην προδώσουν τη μεγάλη οικογένεια της φύσης που τους έφερε στον κόσμο και τους φιλοξένησε στην αγκαλιά της. Την αγκαλιά της μητέρας γης. Της γης των Ινδιάνων.

θνικού δρυμού Λάουκα, της πολυπληθέστερης κατοικίας των ινδιάνων Αημάρα της Χιλής. Αποτελείται από υψίπεδα που εκτείνονται σε 138.000 εκτάρια και βρίσκονται 3.000 με 6.300 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Είναι ένας παγκόσμιος ανακηρυγμένος βιότοπος που φιλοξενεί βικούνια, γκουανάκος, βισκάτσα και πάνω από 150 είδη πουλιών. Η φυσική απομόνωση των Άνδεων ήταν καταλυτικός παράγοντας για την παραμονή των Αημάρα στην περιοχή. Εδώ, στα ψηλά υψίπεδα, μακριά από τον πολιτισμό, μπορούν ακόμα και σήμερα να επιβιώνουν με τον παραδοσιακό τους τρόπο μέσα στη φύση.

Κοιτάζω τις πλαγιές γύρω και εντυπωσιάζομαι από το μέγεθος των καλλιιεργειών. Στους πρόποδες των Άνδεων καλλιεργούν τις πεζουλωτές πλαγιές που έχουν σκεπάσει τις οροσει-

ρές εδώ και χιλιετίες. Οι καλλιέργειες φτάνουν σε υψόμετρο μέχρι και τα 4.000 μέτρα. Η άλλη βασική απασχόληση των ανδρών Αημάρα είναι η βοσκή των λάμας και των αλπάκας στους βοσκότοπους των "runa", όπως αποκαλούν οι ίδιοι τις ορεινές περιοχές.

Μετά από δύο μέρες παραμονή στο Πούτρε, πήραμε το δρόμο για το χωριό Ποκοντσίλε. Μόλις φτάσαμε, μας προσέφεραν τη γνωστή κούπα με τσάι. Η οικειότητα με τους ντόπιους ήταν άμεση, η φιλοξενία τους ξεστή. Μετά από λίγες μόλις ώρες, η ινδιάννα που καθόταν στο πεζούλι του σπιτιού δίπλα μας μάς μίλησε για τη ζωή της.

"Αν και με ενοχλεί να με φωτογραφίζουν οι τουρίστες, μου δίνουν αρκετά χρήματα για να βοηθήσω την οικογένειά μου, ιδιαίτερα τώρα που οι καιροί αλλάζουν και τα χρήματα έχουν

γίνει απαραίτητα για να επιβιώσουμε."

Η κύρια πηγή εισοδήματος της οικογένειάς, αλλά και ολόκληρης της κοινωνίας τους, είναι το μαλλί και το κρέας. Για τις γυναίκες Αημάρα μια νέα προοπτική εργασίας άνοιξε με τον ερχομό τουριστών στην περιοχή. Τα χειροποίητα παραδοσιακά κιλίμια, σκουφιά και πουλόβερ των Αημάρα είναι μοναδικά σε ποιότητα και καλαισθησία.

Εκτός από την πώληση των προϊόντων στους επισκέπτες της περιοχής, οι Αημάρα μεταφέρουν τα μάλλινα -αλλά και τα λαχανικά που καλλιεργούν- στις μεγαλουπόλεις, όπου οι ντόπιοι τα εμπορεύονται στα παζάρια. Δεν είναι λίγες οι φορές που αναγκάζονται να ταξιδέψουν πολλά χιλιόμετρα για να βρεθούν στις υπαίθριες παράγκες των λαϊκών αγορών κάποιας μεγαλούπολης.

Η Χιλή είναι μια χώρα με εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη. Η οικονομία της το 1995 αναπτύχθηκε με τον απίστευτο ρυθμό των 8,5% και ήταν η 21η συνεχόμενη χρονιά ανάπτυξης. Ήδη φέτος αναμένεται να φτάσει πάλι ένα ποσοστό της τάξης του 7,5%. Όπως σχολίασε ο διευθυντής του ξενοδοχείου όπου έμενα στο Σαντιάγο, "η Χιλή μια μέρα θα γίνει η Σιγκαπούρη της Λατινικής Αμερικής". Παράλληλα, η ικανότητα γραφής και ανάγνωσης φτάνει το 94% του πληθυσμού, το μεγαλύτερο ποσοστό στη Λατινική Αμερική και οι Αιμάρα συντελούν σ' αυτό κατά 6%. Τόσο μικρό είναι το ποσοστό που κατέχουν, όσο και οι πιθανότητες να μπορέσουν να βρουν εργασία στις μεγαλουπόλεις.

Την επόμενη μέρα στο Ποκοντσίλε γνώρισα τον Πέδρο. Μου είπε πως μερικοί συγχωρι-

νοί του επιχείρησαν να βρουν δουλειά στις πόλεις της Αρικα και του Ικικε...

"Οι περισσότεροι επιστρέψανε με άδεια χέρια, αλλά κανένας τους τελικά δε γύρισε πραγματικά απογοητευμένος. Βλέπεις, για μας τους Αιμάρα, η ευτυχία είναι εδώ στη φύση, με τις οικογένειές μας, τα κοπάδια μας και τις καλλιέργειές μας. Μας θέλουν εδώ και για μας είναι ευλογία Θεού. Όχι ότι δεν έχουν ήδη αλλάξει πολλά στην καθημερινότητά μας, όμως βλέποντας τι γίνεται εκεί κάτω, όλο και περισσότερο εκτιμώ και αποζητώ τη "δικιά" μας ζωή. Θέλουμε και μπορούμε να αρκούμαστε στα λίγα υλικά που έχουμε, εδώ στη γη μας."

Οι Αιμάρα είναι απόγονοι των Ίνκας. Είναι κοντοί, μελανθοί και ακόμη και σήμερα ντύνονται με το δικό τους χαρακτηριστικό τρόπο. Οι άντρες φορούν μακριά πόντσος και μάλλινα

παντελόνια. Οι γυναίκες φορούν φαρδιές μάλλινες φούστες, καμιά φορά τρεις και τέσσερις μαζί, και στο κεφάλι καφέ ή γκριζα καπέλα. Τα παιδιά συνήθως φοράνε τα "chullo", ένα είδος κροκέ πλεκτών σκούφων, με φούντα και μακριά καλύμματα για τα αυτιά. Το ντύσιμο των Αιμάρα είναι βαρύ, για να μπορούν να αντιμετωπίσουν το κρύο των Άνδεων. Της ίδιας τους της κατοικίας.

Καθώς ετοιμαζόμαστε να φύγουμε από το Ποκοντσίλε, κοιτάζω μια οικογένεια εμπόρων που μαζεύει τηνπραμάτιά της, τυλίγοντάς την μέσα σε κουβέρτες. Τα λόγια του Πέδρο μού ξανάρχονται στο μυαλό. Απορώ και συγχρόνως νιώθω ευχαριστημένος για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν την απομόνωσή τους. Με τις σκέψεις αυτές, το τετρακίνητό μας ξεκινά για να τραβήξει τον κατηφορικό δρόμο,

♦ 1-2. Οι Μαπούτσε συνήθιζαν να δένουν τα φορτία τους πάνω σε χοντρά κλαδιά και να τα τραβούν βόδια. Σήμερα πολλοί χρησιμοποιούν κάρα με ρόδες φτιαγμένες από μεταλλικά ή ξύλινα "ελαστικά".

αφήνοντας πίσω τις χιονισμένες βουνοκορφές των Άνδεων.

Η κάθοδός μας κράτησε λίγες μέρες. Όσο κατηφορίζουμε η φύση αλλάζει απότομα, σαν να μεταλλάσσεται από τη δύναμη των αέριων δυνάμεων που δεσπόζουν στην περιοχή. Ο άνεμος σφυροκοπά στα τζάμια του μικρού φορτηγού παρασέρνοντας μαζί του την ξανθοκάστανη άμμο. Τα ρεύματά της κατηφορίζουν με θηριώδη ταχύτητα τους αμμόλοφους και τα φαράγγια της ερήμου που ξεδιπλώνεται μπροστά μας. Ο γαλανός ουρανός στον ορίζοντα κρύβεται πίσω από ένα σταχτί σύννεφο σκόνης που δεσπόζει πάνω στη "φουρτουνιασμένη" γη.

Οι καθαριστήρες του φορτηγού δουλεύουν πυρετωδώς σαν μοναδική ελπίδα απέναντι στα ρεύματα άμμου που έρχονται καταπάνω μας. Για μερικά δευτερόλεπτα κουκουλώνουν κυριολεκτικά το όχημα περιορίζοντας την ορατότητα στο μηδέν. Ύστερα, με την ίδια ορμή συνεχίζουν στην πορεία που φυσά ο άνεμος καθαρίζοντας ταυτόχρονα τα τζάμια. Τότε μόνο αφήνεσαι στο μοναδικό θέαμα, την έρημο Ατακάμα, περίπου 600 χιλιόμετρα νότια του πάρκου Λάουκα.

Ο Χοσέ οδηγεί συγκεντρωμένα σε μια προ-

σπάθεια να επιβληθεί στη μαινόμενη φύση που εμποδίζει τη διέλευσή μας στη γη των ινδιάνων. Ο ασφαλόστρωτος δρόμος έχει σκεπαστεί στα περισσότερα σημεία με άμμο που είναι απλωμένη πάνω του σαν σεντόνι. Ακολουθούμε τη λεωφόρο Καλάμα που διασχίζει μία περιοχή απίστευτης ομορφιάς, με πολύχρωμες και ποικιλόμορφες λουρίδες άγονης γης που σχηματίστηκαν από τις πλημμύρες και τον άνεμο. Η περιοχή ονομάζεται Valle de la Luna. Η Κοιλάδα της Σελήνης.

Είναι η νοτιότερη κατοικία των ινδιάνων Αημάρα. Η έρημος Ατακάμα σήμαινε γι' αυτούς ένα φυσικό φράγμα, το "τέλος". Πίστευαν πως η "γη του νότου" δεν είχε τίποτα να τους προσφέρει, μη διαθέτοντας ιδανικές συνθήκες για τις καλλιέργειες και για τη βοσκή των ζώων τους. Για τους περισσότερους Αημάρα της Ατακάμα, ο κυριότερος οικονομικός πόρος προέρχεται από την εργασία τους στα ορυχεία θειοφίου και χάλυβα μερικά χιλιόμετρα έξω από το χωριό Σαν Πέντρο, στην καρδιά της ερήμου.

Βρισκόμαστε ήδη τρεις μέρες στο Σαν Πέντρο και ο αέρας δε λείει να κοπάσει. Περπατάμε ανάμεσα στα σοκάκια του ινδιάνικου χωριού που παίρνουν και αυτά τη μερίδα τους α-

πό το θυμωμένο άνεμο. Το Σαν Πέντρο μοιάζει να κοιμάται. Σαν σκιές, τυλιγμένοι με μάλλινα και καλυμμένοι μέχρι τα μάτια, γυναίκες και ηλιοκαμμένοι ινδιάνοι περιφέρονται στους χωματόδρομους του χωριού που είναι βαμμένο στο χρώμα της άχρας. Ο Χοσέ μου κάνει νόημα και μπαίνουμε μέσα σ' ένα παντοπωλείο. Ο ιδιοκτήτης του πρέπει να είχε το πιο "πλήρες" παντοπωλείο που έχω δει στη ζωή μου: λαχανικά, κρέατα, τυροκομικά, εργαλεία, καπνά, ρούχα, σουβενίρ, λάστιχα αυτοκινήτων και φορτηγών, ακόμη και ξύλινα δεκανίκια. Εάν διέκρινα σωστά, κάπου είδα επίσης να κρέμονται και σαλιάρες για μωρά!

Καθίσαμε με τον ινδιάνο παντοπώλη αρκετή ώρα. Μας είπε ότι ο τρεις γιοι του δουλεύουν στα ορυχεία. Ο μικρότερος γιος δουλεύει στο ορυχείο θειοφίου κοντά στο Σαν Πέντρο ενώ οι μεγαλύτεροι γιοι του, όπως και οι περισσότεροι νέοι του χωριού, δουλεύουν πλέον στην Τσουκικαμάτα, περίπου 100χλμ. από το Σαν Πέντρο. Είναι μια βιομηχανική πόλη με τεράστια αποθέματα χαλκού, τα οποία έκαναν τη Χιλή το μεγαλύτερο προμηθευτή στον κόσμο. Η εκμετάλλευση αυτού του σχετικά χαμηλής ποιότητας μεταλλεύματος, ξεκίνησε αρχικά με ξένο

◆ 1,2,3. Οι γυναίκες Αημάρα φορούν φαρδιές φούστες, πολλές φορές και τρεις ή τέσσερις μαζί. Από πάνω φορούν πολύχρωμες μάλλινες μαντήλες, τις οποίες χρησιμοποιούν και ως μέσο μεταφοράς των παιδιών τους.

κεφάλαιο το οποίο συνέβαλε στη χρηματοδότηση, με τεχνικές υπαίθριων εκσκαφών, έτσι όπως αναπτύχθηκαν και στις δυτικές Η.Π.Α. Σήμερα είναι το μεγαλύτερο υπαίθριο ορυχείο χαλκού στον κόσμο -βάθους 400 μέτρων- και παράλληλα ο μεγαλύτερος προμηθευτής σε παγκόσμια κλίμακα.

Ο παντοπώλης αισιοδοξεί πως με τη βοήθεια της κυβέρνησης οι ινδιάνοι στην περιοχή θα μπορέσουν σταδιακά να ασχοληθούν και πάλι με την κτηνοτροφία και τις καλλιέργειες. Ήδη έχουν οργανωθεί γεωργικές ομάδες που έχουν καταφέρει να μετατρέψουν μέρος της άγονης και άνυδρης περιοχής της Ατακάμα σε αλσύλλια και δενδρόκηπους, δίνοντας έτσι μια ελπίδα να γίνει η έρημος παραγωγική. Κάποια από τα δέντρα μπορούν να συντηρούνται μόνο από την υγρασία που "μαζεύουν" από το χώμα και την ομίχλη που έρχεται από τον Ειρηνικό Ωκεανό, όπως το δέντρο "Ταμαρούγκο".

Πολλά από αυτά μπορούν να παρέχουν τροφή στα κοπάδια των ζώων που φιλοξενούνται στην περιοχή. Ίσως τελικά, οι ινδιάνοι Αημάρα καταφέρουν σύντομα να ασχοληθούν ξανά με την κτηνοτροφία και την καλλιέργεια. Ο παντοπώλης του χωριού αισιοδοξεί και ελπίζει το μέλλον των γιών του να βασιστεί στους ρυθμούς της μόνης δύναμης που εμπιστεύονται. Της γης τους.

Μαπούτσε. Οι Άνθρωποι της Γης

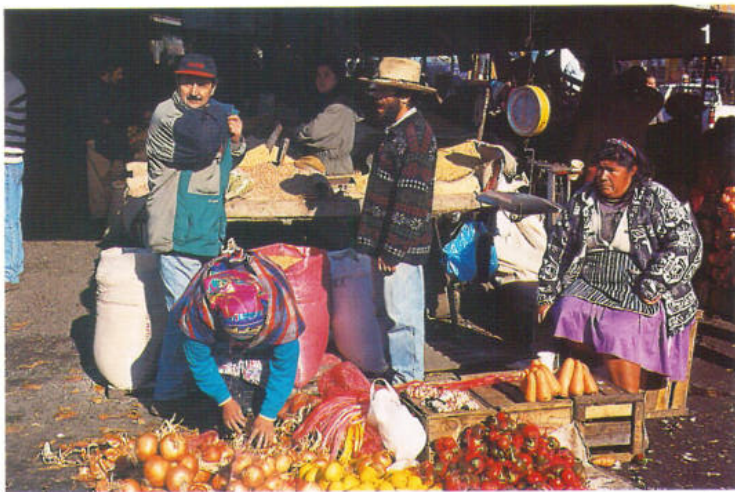
Η περιπλάνησή μας τις επόμενες μέρες μάς έφερε στους "Άνθρώπους της Γης". Για έναν ξένο, η ομορφότερη περιοχή της Χιλής είναι η περιφέρεια με τις διαυγείς και κατοπτρικές λίμνες, τους θορυβώδεις καταρράκτες και τα "ευγενικά" ηφαίστεια που είναι πάντα καλυμμένα με χιόνι. Η περιφέρεια των Λιμνών είναι για τον ινδιάνο μάγο Μαπούτσε -τον machi- το σημείο συνάντησης Θεού και ανθρώπου, το πεδίο μάχης μεταξύ του Καλού και του Κακού.

Οι Μαπούτσε, οι "Άνθρωποι της Γης", είναι οι μοναδικοί ινδιάνοι της Αμερικής που αντιστάθηκαν στους Ίνκας και αργότερα στους Ισπανούς, καθ' όλη τη διάρκεια της αποικιοκρατίας. Σήμερα κύριο μέλημά τους είναι να σώσουν την κουλτούρα τους, καθώς αυτή χάνεται με κάθε δεκαετία που περνά.

Ο ισπανός κατακτητής Πέδρο ντε Βαλντίβια θα είχε ίσως διστάσει να ταξιδέψει το 16ο αιώνα προς αναζήτηση νέων τόπων από το Περού προς την αποξηραμένη έρημο Ατακάμα και την Κεντρική Κοιλιάδα, εάν είχε φανταστεί την αντίσταση των ντόπιων ινδιάνων Μαπούτσε στην καταβολή φόρου υποτέλειας σε οποιονδήποτε επιχειρούσε να τους υποτάξει. Το 1541, ο Πέντρο ντε Βαλντίβια διακήρυξε τον Ισπανικό Νόμο, ίδρυσε το Σαντιάγκο και απαίτησε από τους Μαπούτσε και όλες τις συγγενείς φυλές να παραδώσουν το χρυσό και τη γη τους. Μερικά χρόνια αργότερα τον σκότωσαν και κατέκλυσαν τις περιοχές νότια του Σαντιάγκο. Το 1598 ξεκίνησε μια εξέγερση που πυροδότησε

τρεις ολόκληρους αιώνες παραμεθόριων συμπλοκών. Όταν το 1833 τελείωσε ο "πόλεμος των Αραουκανιάν" -όπως αποκαλούνται συλλογικά όλες οι φυλές της Κεντρικής Κοιλιάδας- οι Μαπούτσε αναγνώρισαν αλλά δεν υποτάχθηκαν στη χιλιανή κυβέρνηση, η οποία τους αποζημίωσε με επιμέρους αναπλάσεις ομαδικών αγροκτημάτων στη νότια και κεντρική Χιλή. Η ειρωνία της τύχης είναι ότι η ειρήνη και η ομόνοια εξάντλησε τους Μαπούτσε ακόμη περισσότερο και από τον ίδιο τον πόλεμο και η ενότητα που επιδιώχθηκε με την αντίσταση τώσων αιώνων εξασθένησε. Σήμερα, το 80% των Μαπούτσε ζει στις πόλεις, ενώ ακριβώς το αντίστροφο συνέβαινε μόλις 100 χρόνια πριν. Μία κυβερνητική κίνηση να προστατευθούν οι κοινόχρηστες εκτάσεις γης των ινδιάνων μετατρέποντας τις σε μεμονωμένα ιδιόκτητα αγροτεμάχια, προμηνύει την οριστική "τεμάχιση" των Μαπούτσε.

Η προέλευση των Μαπούτσε πριν την παρουσία των Ισπανών στην περιοχή είναι ακόμη σχετικά άγνωστη. Αποκαλούν τους εαυτούς τους "ανθρώπους της γης" ("μαπού" σημαίνει "γη" και "τσε" σημαίνει "άνθρωπος") και η γλώσσα τους, η μαπουντουγκού, ορίζεται ως "η γλώσσα της γης". Και οι δύο αυτοί ορισμοί αντικατοπτρίζουν την πίστη τους σ' ένα βαθύ δεσμό: την οικεία και ζωτικής σημασίας ένωση ενός λαού με το οικολογικό του περιβάλλον. Αυτή η βαθιά τους σχέση με τη γη εκφράζεται πολύμορφα στην κουλτούρα τους. Η γνώση τους γύρω από τη γλωρίδα και την πανίδα είναι απέραντη. Ακόμη και στην πνευματική τους έκφραση, η φύση και τα στοιχεία της είναι έντονα συνδεδεμένα. Οι πέτρες, τα δέντρα, τα ποτάμια, οι λίμνες, τα ηφαίστεια, τα πουλιά, τα ζώα, τ' αστέρια, οι κερανοί, οι βροντές, η βροχή είναι όλα κυρίαρχα στοιχεία τα οποία συνυπάρχουν στη μυθολογία, τη θρησκεία και τη μαγεία. Αυτοί οι συσχετισμοί είναι εμφανείς και με έναν ολότελα ποιητικό τρόπο εκφρασμένοι στα πρώην ονόματά τους, που σήμερα έχουν μετατραπεί σε επίθετα. Συνάντησα ιν-

♦ 1. "Φέρια Λίμπρε". Η λαχαναγορά της πόλης Τεμούκο όπου οι Μαπούτσε της ευρύτερης περιοχής εμπορεύονται λαχανικά και φρούτα. 2. Οι γυναίκες Μαπούτσε συνηθίζουν να φορούν κοσμήματα στο κεφάλι και το στήθος.

διάνους Μαπούτσε που λέγονταν "Καλφουκούρα" (Κυανός λίθος), "Λεφιπάν" (Λιοντάρι που τρέχει), "Κουρινάνκου" (Μαύρος αετός). Για έναν Μαπούτσε το όνομα δεν είναι απλά μία ταυτότητα ύπαρξης και προέλευσης, αλλά και ένα αντιπροσωπευτικό σύμβολο. Είναι το τοτέμ και το πνεύμα του που συμμαχεί με το πνεύμα των προγόνων του και φροντίζει για όλα τα μέλη της οικογένειας.

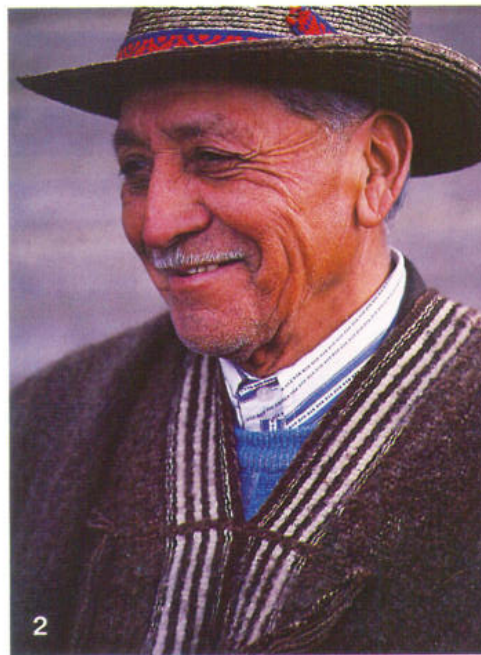
Στην κουλτούρα των Μαπούτσε δεν υπάρχει πολυθεϊσμός. Πιστεύουν στη δύναμη που υπάρχει στο κέντρο του σύμπαντος, το γκενενμαπούν, μία ύπαρξη που κυβερνά, κατευθύνει και ελέγχει ολόκληρο το σύμπαν. Αυτή η δύναμη είναι συγχρόνως θηλυκή και αρσενική, νέα και γηραιά, έχει χέρια και μάτια, και αναπνέει όπως κάθε ζωντανή ύπαρξη. Οι περισσότεροι Μαπούτσε που κατοικούν σε πόλεις, με την πλειοψηφία στην πόλη του Τεμούκο, έχουν

ασπαστεί το χριστιανισμό όπως και οι Αιμάρα στο βορρά της Χιλής. Στην περιφέρεια των Λιμνών και στους λόφους βόρεια του ποταμού Μπίο-Μπίο, οι Μαπούτσε παραμένουν πιστοί στις παραδόσεις τους με την ίδια επιμονή και αποφασιστικότητα που έχει σημαδέψει την ιστορία τους και τους έχει χαρακτηρίσει σαν λαό.

Μια πληθώρα από πεύκα αγκαλιάζουν τους καταπράσινους λόφους και τα λιβάδια της περιοχής Μακέχουε στην ανατολική Αραουκανία. Η εύφορη γη δεν άλλαξε χρωματισμούς παρόλο που είναι καταχeyμένο. Όπως και πριν την ισπανική αποικιοκρατία, η γεωργία -που είναι η κύρια πηγή εισοδήματος- βασίζεται ακόμη στις καλλιέργειες από πατάτες, κουνόα (ένα ντόπιο δημητριακό), πιπεριές, καλαμπόκι και φασόλια. Τα σπίτια των Μαπούτσε, τα ρούκα είναι κατασκευασμένα από

ένα συγκεκριμένο δέντρο που ονομάζεται "κοιγκούε", και συμβολίζει τη θετική ενέργεια. Οι οροφές τους είναι επιστρωμένες με άχυρα. Με τον καιρό, η βλάστηση αναμειγνύεται με τα άχυρα στις οροφές των ρούκα δημιουργώντας ένα συμπαγές επίστρωμα που μπορεί να κρατήσει μέχρι και 150 χρόνια! Στην ανθεκτικότητά τους συμβάλλει επίσης και η κάπνα που προέρχεται από την εσωτερική εστία του σπιτιού και προσκολλάται στην οροφή και στα τοιχώματα του ξύλου, παρατείνοντας έτσι τη ζωή του.

Ψιλή βροχή ταξιδεύει μαζί μας τις τελευταίες πέντε μέρες και έχει γεμίσει λάσπη τους χωματόδρομους στη γη των Μαπούτσε. Στο ρούκα της Ρόζα Καλφουκούρα ο καπνός από την εστία είναι ασφυκτικός και προκαλεί σε όλους έντονο βήχα. Η Ρόζα Καλφουκούρα μας δίνει μια κούπα με φύλλα ευκάλυπτου μέσα σε

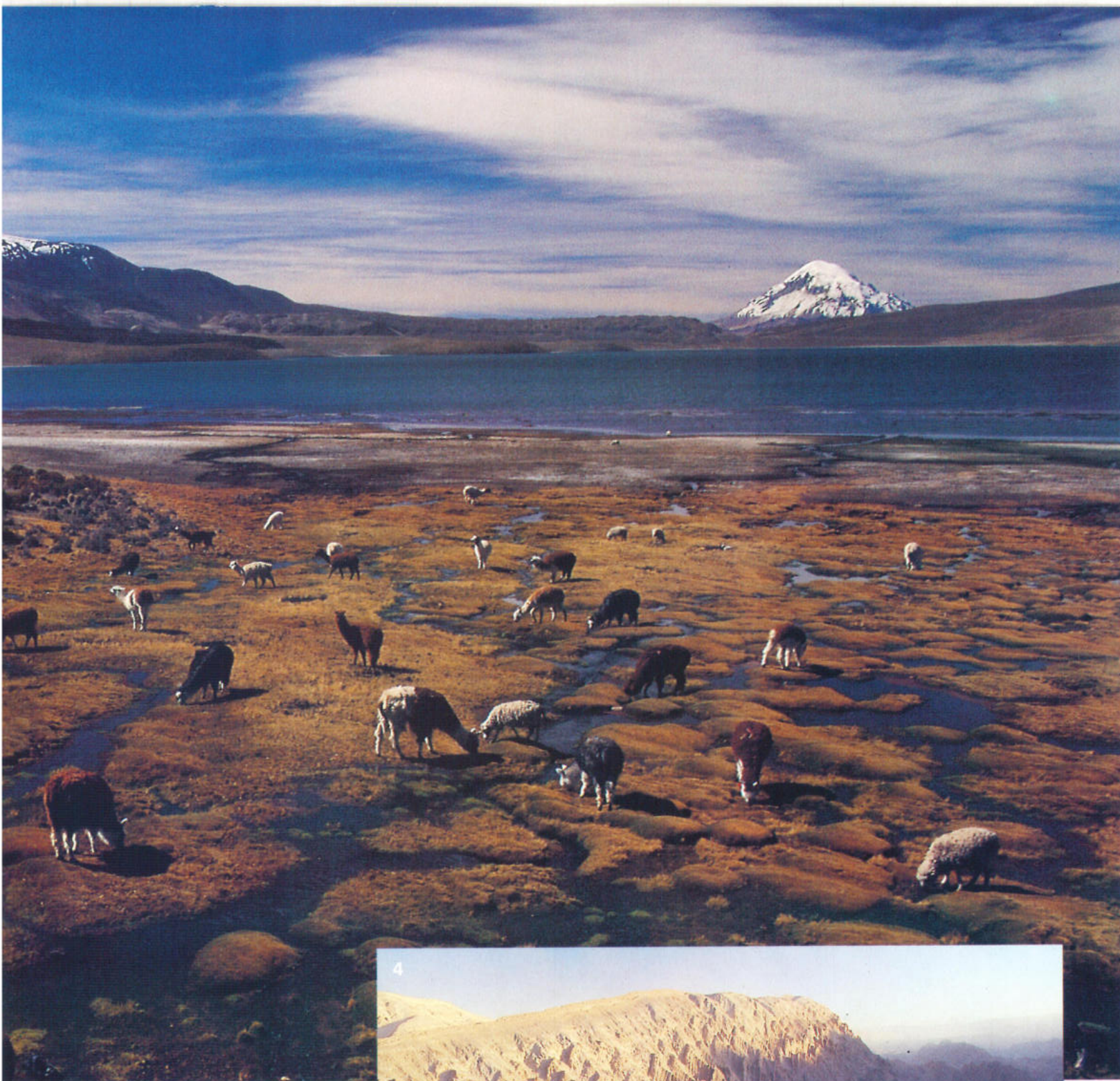
♦ 1. Οι μαντίλες-κάπες των γυναικών Μαπούτσε είναι συνήθως μαύρες και φτιαγμένες με φυσικό μαλλί στον αργαλειό. 2. Ένας κύριος Μεστίσο. Στη Χιλή οι άνθρωποι διαχωρίζονται σε γνήσιους ινδιάνους και σε Μεστίσος, αυτούς δηλαδή που έχουν μέσα τους και ευρωπαϊκό αίμα. 3. Τα χαρακτηριστικά ασημένια κοσμήματα που φορούν οι γυναίκες Μαπούτσε έχουν σχέδια τα οποία είναι χαραγμένα στις μνήμες τους και συμβολίζουν την αντίληψή τους για τη δύναμη και τη δημιουργία της φύσης.

♦ 1. Το ρούκα της machi Ουαϊκίλ. Η αχυρένια κατασκευή συμβολίζει την αιωνιότητα της φύσης. Τα σπίτια αυτά κρατούν περισσότερο από 100 χρόνια καθώς οι Μαπούτσε ποτέ δεν τα γκρεμίζουν. Όπως λέει η machi Ουαϊκίλ, "η φύση μια μέρα τα μετατρέπει σε γρασίδι, σε σκουλήκια, σε λουλούδια, ή σε αμφίβια, έτσι ώστε κάποτε να παρασυρθούν από τους καταρράκτες". 2. Στα υψίπεδα των Άνδεων οι Αημάρα βόσκουν τα κοπάδια τους. Το κοριτσάκι φοράει το χαρακτηριστικό σκούφο των Αημάρα που ονομάζουν "chullo". Πιο πίσω διακρίνεται το ηφαίστειο Παρινακότα. 3. Η λίμνη Τσουνγκάρα στις Άνδεις. Στις όχθες της λίμνης, στα 4.500 μέτρα, οι Αημάρα βόσκουν τα κοπάδια τους από λάμας και αλπάκας. 4. Η έρημος Ατακάμα.

ζεστό νερό. Οι Μαπούτσε συνηθίζουν να πίνουν αυτό το ρόφημα για να καταπραΰνουν το βήχα. Έναν βήχα που έχουν σχεδόν όλοι σε μόνιμη βάση, καθώς τα ρούκα αερίζονται μονάχα από την εξωτερική πόρτα, ενώ τον παγερό χειμώνα αναγκάζονται να καίνε ξύλα όλη μέρα στην εστία, προκειμένου να ζεσταθούν και όχι μόνο για να μαγειρεύουν. Συνήθως έχουν ένα τσιγκέλι κρεμασμένο από πάνω της για να καπνίζουν τα κρέατα. Η εστία, η "φογκόν" όπως την αποκαλούν, είναι χτισμένη στη μέση του πατώματος του ρούκα. Συμβολίζει το σημείο αναφοράς και συγκέντρωσης όλης της οικογένειας. Τα βράδια μαζεύονται γύρω από τη φωτιά και ανταλλάσσουν τα νέα της ημέρας, ενώ παράλληλα μιλάνε στα μικρά παιδιά τους για τις σοφίες της γης.

Από την ανοιχτή πόρτα του ρούκα βλέπω τα μαύρα σύννεφα που έχουν σκοτεινιάσει την ατμόσφαιρα. Σαν να διάβασε τη σκέψη μου ο Σεγκούντο, ο άντρας της Ρόζα, μου λέει: "Δε θα ήταν φρόνιμο να φύγεις αύριο. Δε στο λέω εγώ αυτό. Άκουσε από μόνος σου τη γη που σου μιλάει." Πιστεύουν πως της ανήκουν, νιώθουν μέρος της κι αυτή τους στέλνει μηνύματα για τον καιρό και κατά συνέπεια για την καθημερινή ζωή τους. Την υπακούουν πιστά γιατί ζουν από τον κύκλο της. Οι εποχές της επηρεάζουν απόλυτα το βίο και την εργασία τους. Το πιο συγκλονιστικό όμως είναι ότι τη "νιώθουν".

"Ξέρεις, το καλοκαίρι που η γη είναι στεγνή, την ακούω που στενάζει και όταν βρέξει - γιατί εκείνη είναι πια εξαντλημένη και πρέπει

♦ 1. Οι Αημάρα πολλές φορές ταξιδεύουν πολλά χιλιόμετρα για να πουλήσουν τις πραμάτειές τους στις μεγαλουπόλεις της χώρας. 2-3. Οι Μαπούτσε χρησιμοποιούν το πάτωμα ως εστία μαγειριού στο κέντρο του ρούκα. Συνήθως έχουν στην οροφή κρεμασμένο ένα τσιγκέλι για να καπνίζουν τα κρέατα. Οι γυναίκες χρησιμοποιούν το λίπος από το κρέας για να καλλυπίζουν τα μαλλιά τους. 4. Η Ρόζα ψήνει ψωμί στη θράκα με τον παραδοσιακό τρόπο. Αποτελείται από διάφορα άμυλα όπως πατάτες, καλαμπόκι και ξερά φασόλια. 5. Τα μάλλινα πλέκονται σε έναν όρθιο αργαλειό που ονομάζεται "ουι-

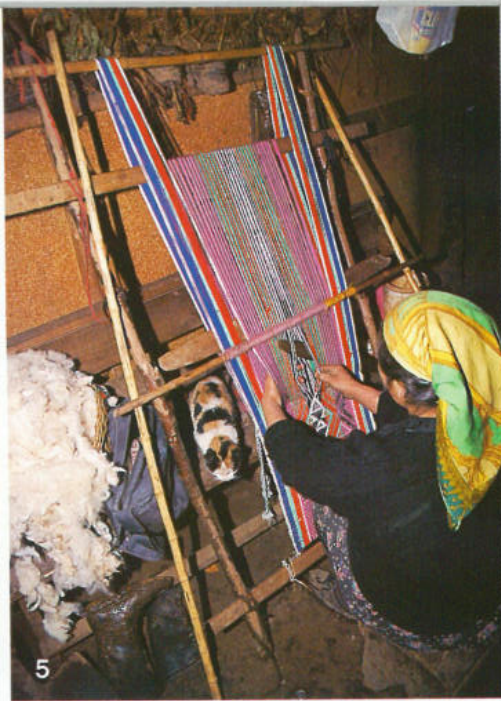
να βρέξει- από την κορυφή του λόφου τη βλέπω να μου χαμογελά με το πολύχρωμο της ουράνιο τόξο", μου είπε ένα ηλιόλουστο πρωινό, μετά από μερικές μέρες στο χωριό Λαάχα, η machi Ουσάκιλ. "Machi" σημαίνει "μάγος", θεραπευτής των Μαπούτσε. Είναι ένας τιμητικός τίτλος που αποδίδεται σχεδόν αποκλειστικά σε γυναίκες και φανερώνει την κυρίαρχη θέση τους στην κοινωνία. Οι θεραπευτικές τους γνώσεις βασίζονται στα βότανα του δάσους.

Είναι γνώσεις αιώνων που μεταφέρονται από μητέρα σε κόρη, στόμα με στόμα.

Η ηλικιωμένη machi τύλιξε γύρω της ένα σάλι και σηκώθηκε κάνοντάς μου νόημα να την ακολουθήσω. Ανηφορίσαμε το λόφο μπροστά μας μαζί με τον τετράχρονο εγγονό της που καθ' όλη τη διάρκεια της ανάβασης, επιδίωκε να της κρατάει το χέρι, διευκολύνοντάς την έτσι στο περπάτημα, αλλά εκείνη με ευγένεια αποτραβιόταν, θέλοντας να τα καταφέρει μόνη

της. Στην κορυφή του λόφου στεκόταν το ιερό της οικογένειας. Ένα ξύλινο τοτέμ σε σχήμα κυλίνδρου με σκαλισμένες εσοχές σαν σκαλοπάτια, για να μπορεί ν' ανεβεί η machi. Γύρω του, καμμένα ξύλα, απομεινάρια περασμένων τελετών.

Κοίταξα μακριά στον ορίζοντα. Οι λόφοι τριγύρω επισφράγιζαν τη μαγεία του τόπου. Ο κάθε λόφος είχε και το δικό του όνομα. Όλοι οι λόφοι μαζί ήταν η γη των Μαπούτσε.

τράλ". Είναι φτιαγμένος από δύο κάθετους και δύο οριζόντιους πόλους που είναι σφιχτά δεμένοι μεταξύ τους. Αναλόγως την εποχή και τον καιρό, ο αργαλειός κονταίνει ή ψηλώνει, έτσι ώστε να μεταφέρεται και να μπορούν να πλέκουν ακόμη και έξω στο ύπαιθρο. 6. Στα παζάρια της πόλης του Τεμούκο, οι Μαπούτσε εμπορεύονται μάλλινα. 7. Οι κάκτοι "καντηλέρια" (cactus candelabrus), φυτρώνουν στις Άνδεις και μεγαλώνουν κατά 5-7 χιλιοστά το χρόνο, ενώ ανθίζουν μόνο για 24 ώρες, πάλι μια φορά το χρόνο. Απορροφούν υγρασία από την ομίχλη που πέφτει στην περιοχή.

"Εδώ είμαι συγκεντρωμένη. Είναι ψηλά και ακούω καθαρά τη φωνή και των τεσσάρων ανέμων. Εδώ βρίσκω τις απαντήσεις στα όνειρά μου. Εδώ παίρνω την απαιτούμενη ενέργεια για να μπορώ να θεραπεύσω τους αρρώστους της φυλής μου. Εδώ θα ήθελα να μεγαλώσουν τα παιδιά μου και τα παιδιά των παιδιών μου. Εκείνα όμως είναι διαβασμένα και το τόπος δεν τους χωράει. Μένουν στο Τεμούκο. Έρχονται για λίγες ημέρες και έπειτα φεύγουν. Είναι

ευτυχισμένα εκεί. Πολύ φοβάμαι πως είμαστε η τελευταία γενιά που ζει μαζί με τη μητέρα γη. Πολύ φοβάμαι πως αν την αφήσουμε και πάψουμε να επικοινωνούμε μαζί της, θα έρθει η μέρα που θα μας αφήσει κι εκείνη. Ο αέρας που θα φυσούν τότε οι τέσσερις άνεμοι δε θα είναι πια ο ίδιος".

Η machi πήρε μια βαθιά αναπνοή και στηρίζοντας αυτή τη φορά από μόνη της το χέρι πάνω στον εγγονό της, πήρε τον κατηφορικό

δρόμο για το σπίτι. Όπως κατεβαίναμε τις πλαγιές του λόφου, κοίταγα σαν μαγεμένος το χώμα κάτω από τα πόδια μου, συνειδητοποιώντας ταυτόχρονα τη σοφία που κρύβουν τα λόγια της. Μια γνήσια ινδιάννα και μαζί της χιλιάδες ακόμη Μαπούτσε και Αιμάρα ζουν με την αγωνία να μην προδώσουν τη μεγάλη οικογένεια της φύσης που τους έφερε στον κόσμο και τους φιλοξένησε στην αγκαλιά της. Την αγκαλιά της μητέρας γης. Της γης των ινδιάνων.